

VU Research Portal

Brains, Buildings, Business

Burgers, G.L.M.; Flipse, A.C.; Van Maaren, L.

2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Burgers, G. L. M., Flipse, A. C., & Van Maaren, L. (Eds.) (2019). *Brains, Buildings, Business: De Vrije Universiteit en Zuidas*. CLUE+ Research Institute, Vrije Universiteit Amsterdam.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

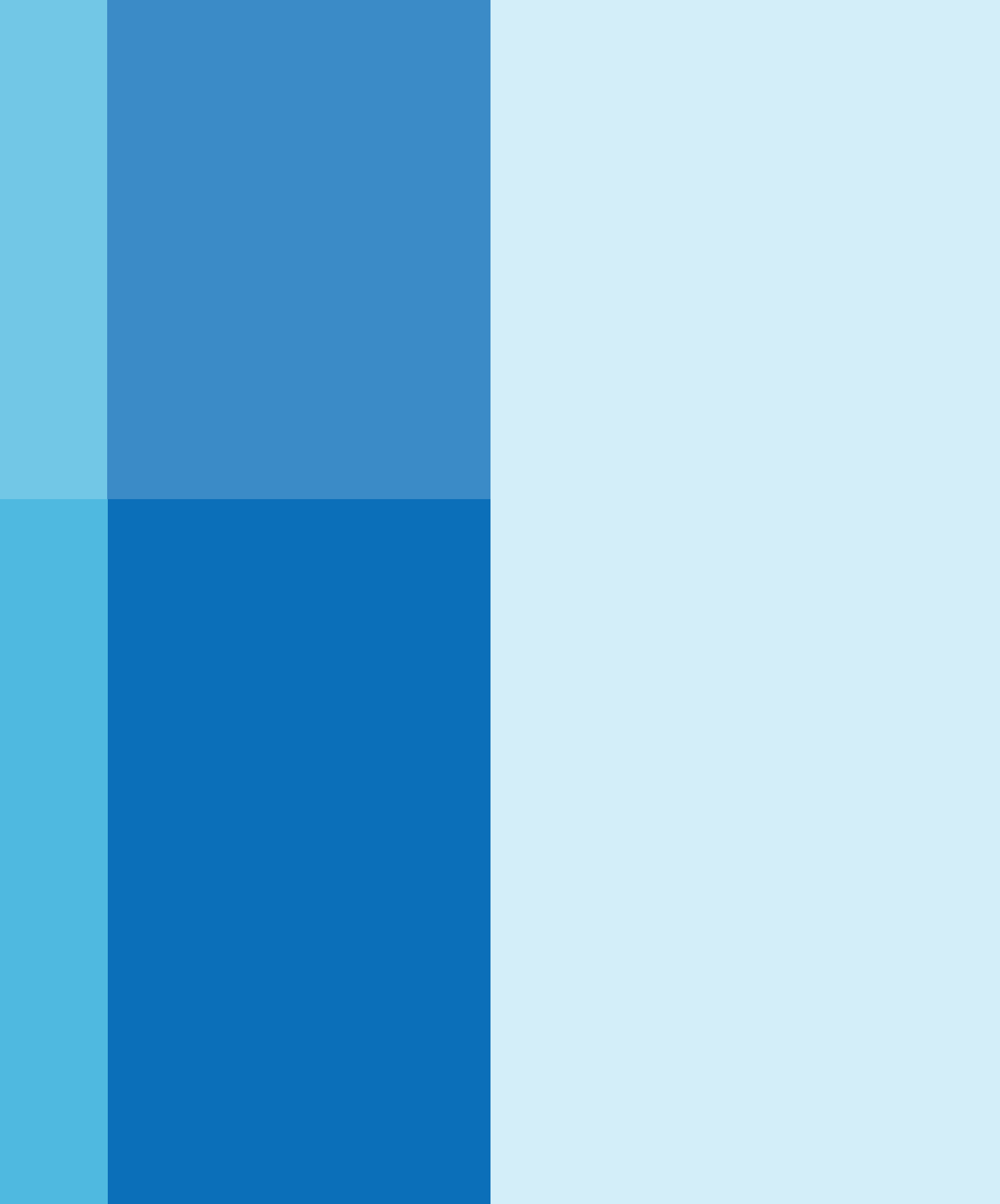
vuresearchportal.ub@vu.nl

BRAINS, BUILDINGS BUSINESS

De Vrije Universiteit en Zuidas

BRAINS, BUILDINGS, BUSINESS

DE VRIJE UNIVERSITEIT
EN ZUIDAS

Gert-Jan Burgers,
Ab Flipse &
Linda van Maaren
(redactie)

2019

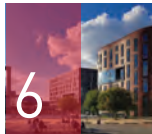

INHOUDSOPGAVE

5

Woord vooraf: Brains, Buildings, Business - Mirjam van Praag

6

De ontwikkeling naar een volwassen *Innovation District*
Interview met Gert-Jan Burgers en Josja van der Veer -
Romy Lange

8

De campus van de Vrije Universiteit Amsterdam:
van *cité universitaire* naar stadscampus - Ab Flipse

12

Van buitengebied tot centrum - Imke van Hellemond en
Freek Schmidt

18

VU Campus: een (nieuwe) plek voor de Vrije Universiteit -
Franc van Nunen

22

Impact door samenwerking op Zuidas - Bart Klijsen

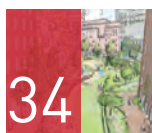
26

Stadscampus - Ton Schaap

30

Amsterdamse tucht: de evolutie van de Zuidas - Eric Luiten

34

Partners in de ontwikkeling van de vitale stad - David van Traa

WOORD VOORAF: BRAINS, BUILDINGS, BUSINESS

**Mirjam van Praag,
voorzitter CvB,
Vrije Universiteit Amsterdam**

Vanaf de oprichting, in 1880, heeft de Vrije Universiteit haar onafhankelijkheid hoog in het vaandel staan. Tegelijkertijd is ze altijd nauw verbonden geweest met de samenleving. Binnen dit spanningsveld is het ideaal van een vrije en verantwoordelijke universiteit op steeds andere manieren vormgegeven. Eerst gevestigd in het centrum van Amsterdam, daarna in Buitenveldert waar de VU zich als campusuniversiteit in een rustiger omgeving verder ontplooid. De komst van het zaken centrum Zuidas bracht grote veranderingen: een nieuwe context die uitdaagt en kansen biedt.

De vernieuwde VU Campus, als onderdeel van het kenniskwartier, is een ideaal startpunt voor ondernemende studenten en een goede vestigingsplaats voor innovatieve start-ups. Aan de VU hebben we grote ambities voor valorisatie van kennis; VU en Zuidas hebben elkaar daarin veel te bieden. Vanouds zijn we ons ervan bewust dat wetenschap maatschappelijke impact moet hebben. Ook willen we een universiteit zijn waar studenten niet alleen 'iets', maar ook 'iemand' worden. Persoonlijke ontwikkeling, inhoudelijke verdieping en verbreding zijn daarbij onmisbaar. Een recent initiatief om hieraan invulling te geven is het programma *A Broader Mind*.

Met *A Broader Mind for Business* wil de VU een brug slaan naar Zuidas. Ook het bedrijfsleven stuit op thema's die te maken hebben met zin- en betekenisgeving. Denk aan fundamentele vragen over eventuele spanningen tussen financiële doelen en moraal, wat goed is voor het individu en voor het collectief.

Een discussie over de relatie VU-Zuidas, met aandacht voor zowel de ruimtelijke als inhoudelijke verbanden, voerden we op het congres *Brains, Building, Business: de Vrije Universiteit en Zuidas*, op 29 en 30 november 2018. Deze uitgave geeft een impressie van de tijdens dit congres besproken thema's en wil aanzetten tot verder debat.

DE ONTWIKKELING NAAR EEN VOLWASSEN INNOVATION DISTRICT

INTERVIEW MET
GERT-JAN BURGERS,
DIRECTEUR VU-ONDERZOEKSINSTITUUT CLUE+,

JOSJA VAN DER VEER,
DIRECTEUR FACILITAIRE CAMPUS ORGANISATIE VU

Brains, Buildings, Business; dit was de naam van het tweedaags congres dat eind november 2018 in de Vrije Universiteit en in het auditorium van het gebouw Symphony's georganiseerd werd. Het congres bestond uit een uitgebreid programma waar dieper werd ingegaan op de thema's vastgoed en beleid, wetenschap, valorisatie en integriteit, ruimte voor geest en groen en ruimtelijke transformaties. Het congres werd geopend door Gert-Jan Burgers, directeur VU-onderzoeksinstituut CLUE+ en Josja van der Veer, directeur Facilitaire Campus Organisatie VU. We praten met hen verder over de toekomst van de campus en het gebied Zuidas.

'DE STAD IS NAAR ONS TOEGEKOMEN'

De Vrije Universiteit heeft zich vanaf de late jaren vijftig in het gebied gevestigd. Toen was er nog helemaal geen sprake van een Zuidas. Van der Veer: 'Je kunt dus zeggen dat wij de eerste bewoner zijn van Zuidas. De geschiedenis laat zien hoe allerlei plannen voor het ontwerp van de campus steeds zijn bijgesteld. De campus blijkt een enorm adaptief vermogen te hebben, waarbij steeds werd ingespeeld op de eisen van de tijd. Je ziet dat in de loop der jaren de stad naar ons toe is gekomen en dat we veel meer de verbinding zijn aangegaan met organisaties in de omgeving. Dat is nog steeds groeiende en we weten elkaar beter te vinden. Die connecties zijn belangrijk, want we willen onze studenten niet alleen iets leren, maar hen ook opleiden tot zelfdenkende en kritische mensen die hun verantwoordelijkheid nemen in de maatschappij.'

KRITISCHE REFLECTIE

Het doel van het congres was om buiten de standaardinformatievoorziening om, een kritische reflectie te creëren op de voortgang van het proces van de gebieds- en campusontwikkeling. Burgers: 'De voortgaande ruimtelijke integratie van campus en *businessdistrict*, roept ook vragen op over de inhoudelijke samenwerking op het gebied van valorisatie. Er zijn veel contacten tussen de wetenschappelijke en de economische wereld. Dat werd als positief beschouwd, maar er werden ook vragen bij gesteld. Wetenschap dient, met haar maatschappelijke opdracht, wel onafhankelijk te blijven. Daarbij duikt de pertinente vraag op: is wetenschap te koop? Dat soort fundamentele, ethische en maatschappelijke kwesties zijn aan de orde gesteld. We wilden met dit congres de participatie van onderzoekers bij het ontwikkelingsproces bevorderen. Je hebt hier een enorm reservoir aan wetenschappers op alle mogelijke gebieden. Het zou mooi zijn als er een soort denktank ontstaat vanuit de universiteit die samenwerkt met verenigde Zuidas-initiatieven. We hebben in de twee dagen van het congres nog meer verbanden gelegd met Zuidas en de mensen die daar

werken en wonen. Het resultaat was een brede discussie. En vandaaruit kunnen we nu verder reflecteren en kijken hoe we de antwoorden kunnen implementeren.'

EEN TOTALE SAMENSMELTING

De gebouwen op de VU Campus openen zich steeds meer, waardoor publiek vanuit Zuidas en vanuit de directe omgeving zich op de campus thuis kan voelen. Van de Veer: 'Momenteel staat de schoorsteen van ons Energiecentrum in de steigers, wat het mogelijk maakt vanuit een hoog perspectief de campus te overzien. Vanaf die plek zag ik hoeveel er de afgelopen tien jaar al is veranderd. Ook stelde ik me voor hoe het er hier over vijf jaar zal uitzien. Ik zag een groen plein voor me, waarop het niet alleen gedurende de week, maar ook in het weekend gezellig is. Een campus met verschillende publieke functies als cafés en restaurants, waar ook gewoond wordt. Startende bedrijven zorgen voor extra levendigheid en bewoners van Buitenveldert en Zuidas mengen zich met de studenten.' Het gebied ontwikkelt zich tot een volwaardig *innovation district* met de Vrije Universiteit en het Amsterdam UMC als sterke kennisdragers. 'Het gebied is optimaal bereikbaar in internationale zin en heeft een kennisnetwerk waarin *Innovation Exchange Amsterdam* een belangrijke rol speelt. Ruimtelijk komen we steeds dichterbij elkaar. Als je als gebied grote maatschappelijke impact wil hebben, moet dit een totale samensmelting worden.' Burgers: 'Een *eyeopener* was de rol van kunst in deze omgeving, bijvoorbeeld in de openbare expositieruimte bij AkzoNobel. Dit soort initiatieven hebben enorm veel potentie en zorgen voor een prettige leefomgeving in een *businessdistrict* als Zuidas. Kunst, cultuur en groen zijn factoren die de geest kunnen verruimen; en dat is noodzakelijk.'

Tekst: Romy Lange, hoofdredacteur *Hello Zuidas*

DE CAMPUS VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM: VAN *CITÉ UNIVERSITAIRE* NAAR STADSCAMPUS

Ab Flipse,
universiteitshistoricus VU

De Vrije Universiteit Amsterdam is tegenwoordig bijna synoniem met haar campus. Het kenmerkende betonnen hoofdgebouw met daarop de blauwe griffioen; het complex als geheel bestaande uit een mix van oudere en nieuwe gebouwen met het centrale campusplein. Dit alles is beeldbepalende voor de VU. Dat is niet altijd zo geweest. Hoewel de universiteit al vanaf de jaren vijftig van de twintigste eeuw streefde naar concentratie, duurde het tot de jaren negentig voordat ze volledig op de huidige plek in Amsterdam-Buitenveldert was gevestigd. In de tussentijd was er een veelheid aan campusplannen, bouwnota's, en aanpassingen op eerdere ontwerpen de revue gepasseerd.

PLANNEN VOOR EEN CAMPUSUNIVERSITEIT

Meteen na de Tweede Wereldoorlog zag de toen nog kleine Vrije Universiteit zich voor een aantal met elkaar samenhangende uitdagingen gesteld: een snelle groei van het aantal studenten, uitbreiding van het aantal studierichtingen, behoefte aan moderne laboratoria, en de start van een medische opleiding waarvoor een academisch ziekenhuis nodig was. De toenmalige locaties konden de groei niet opvangen, zo veel was duidelijk. De VU was vanaf 1884 gevestigd in een centraal universiteitsgebouw aan de Keizersgracht 162; verder was er een laboratoriumcomplex in de De Laïressestraat, en daarnaast een groot aantal kleinere onderkomens verspreid over de stad. Het besluit om de hele universiteit, inclusief ziekenhuis, te concentreren op één plek, in de geplande stadswijk Buitenveldert, was een vlucht naar voren. Vergeleken met andere universiteiten die voor vergelijkbare uitdagingen stonden, ging de besluitvorming snel. Wel zou het nog enkele decennia duren voordat alle 'stadspanen' waren verlaten. Begonnen werd met de bouw van een ziekenhuis naar een ontwerp van architecten A. Rothuizen

'Het besluit om de hele universiteit, inclusief ziekenhuis, te concentreren op één plek, in de geplande stadswijk Buitenveldert, was een vlucht naar voren.'

en J.H. Groenewegen, die in 1953 tevens een 'basisplan' presenteerden voor het hele universiteitsterrein. Dit plan ging uit van de, toen in Nederland nieuwe, campusgedachte: alle voorzieningen, inclusief studentenhuysvesting, zouden in een samenhangend verband en op een parkachtig terrein een plek krijgen. Het ziekenhuis werd in 1966 daadwerkelijk geopend, maar het oorspronkelijke campusontwerp werd niet gerealiseerd, met name omdat het aantal studenten veel groter werd dan begin jaren vijftig voorzien.

EEN CITÉ UNIVERSITAIRE

Begin jaren zestig maakte architect Chris Nielsen een nieuw ontwerp voor het hele universiteitscomplex. In dit plan was er plek voor een groot kamvormig gebouw voor de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen, alsmede voor een gebouw voor de Medische Faculteit (beide ontworpen door architect H.T. Zwiers). De studentenhuysvesting was inmiddels ingepland op een terrein in Amstelveen, het latere Uilenstede. Nielsens campusontwerp was berekend op 12.000-15.000 studenten en had als blikvanger een door hemzelf ontworpen zestien verdiepingen hoog hoofdgebouw, dat allerlei functies in zich verenigde. Dit gebouw zou in 1973 officieel worden geopend door koningin Juliana, die bij deze gelegenheid werd ontvangen in de aula en werd rondgeleid door VU-bouwdirecteur C.A. Doets. Deze had in de voorgaande jaren met vaste hand leiding gegeven aan het project. Gezien de stedelijke uitstraling werd over dit complex gesproken als een 'cité universitaire'.

Het universiteitscomplex was nog niet gereed; en van meet af aan was er ruimtegebrek.

Bouwdirecteur C.A. Doets toont de maquette van het VU-complex aan koningin Juliana, 12 april 1973.

Verschillende ‘provisoria’ – noodgebouwen en barakken – moesten de ruimtenood lenigen. Sommige zouden lang in gebruik blijven en gaven het terrein een wat rommelig aanzien. Ook bleven vooralsnog verschillende VU-afdelingen gevestigd op andere locaties in Amsterdam. De geplande samenhang van het gebouwencomplex – als campus – zou gedurende de jaren zeventig en tachtig niet worden gerealiseerd en sommige van de door Nielsen ingeplande gebouwen kwamen er nooit.

Pas in de loop van de jaren negentig, toen de VU haar laatste stadspanden had verlaten en al het onderwijs en onderzoek daadwerkelijk op een plek was geconcentreerd, werd het ideaal van een campusuniversiteit herontdekt. Dit leidde tot enkele vernieuwingen – onder andere aan het centrale plein – die het campuskarakter van de universiteit moesten versterken.

NAAR EEN STADSCAMPUS

Een grotere omslag werd geïnitieerd door transformatie van de omgeving. Al vanaf de jaren tachtig was de VU, door de komst van een tram, sneltram en het treinstation Amsterdam-Zuid, minder geïsoleerd komen te liggen. Vanaf de eeuwwisseling groeide de stad als het ware naar de universiteit toe, met name door de bouw van het zakencentrum Zuidas. In dezelfde periode begon ook het aantal studenten, dat enige tijd stabiel was gebleven, snel te groeien. Sindsdien wordt er weer volop ge- en verbouwd.

Het hoofdgebouw dat door velen als somber werd ervaren, kreeg in 2000 een nieuwe entree, waardoor de uitstraling veel opener werd. Het grote provisorium verdween in 2002 (hoewel er wel enkele andere tijdelijke gebouwen voor terugkwamen). Grotere aanpassingen aan de campus, inclusief een complete renovatie van het hoofdgebouw, volgden in de jaren na 2005. Het huidige masterplan is erop gericht de VU als stadscampus deel te laten uitmaken van het zogenaamde kenniskwartier van de stadswijk Zuidas.

Gasten verlaten het VU-gebouw na de officiële opening, 12 april 1973.

De transformatie van het gebied in Buitenveldert waar de VU zich vestigde en ontwikkelde, 1950-2019.

VAN BUITENGEBIED TOT CENTRUM

Imke van Hellemond en
Freek Schmidt,
architectuurhistorici VU

De nieuwe wijk Zuidas heeft in de afgelopen jaren een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. De huidige situatie is het resultaat van een periode van grote stedenbouwkundige plannen, visies en aanpassingen. Voor optimale ontwikkeling en bereikbaarheid vraagt de ruimtelijke integratie van VU en Zuidas om een goede afstemming van plannen en toekomstvisies. Het is juist deze afstemming, die in het verleden nogal eens ontbrak. Zuidas dankt zijn ontstaan feitelijk aan niet-uitgevoerde grootschalige plannen uit de vorige eeuw.

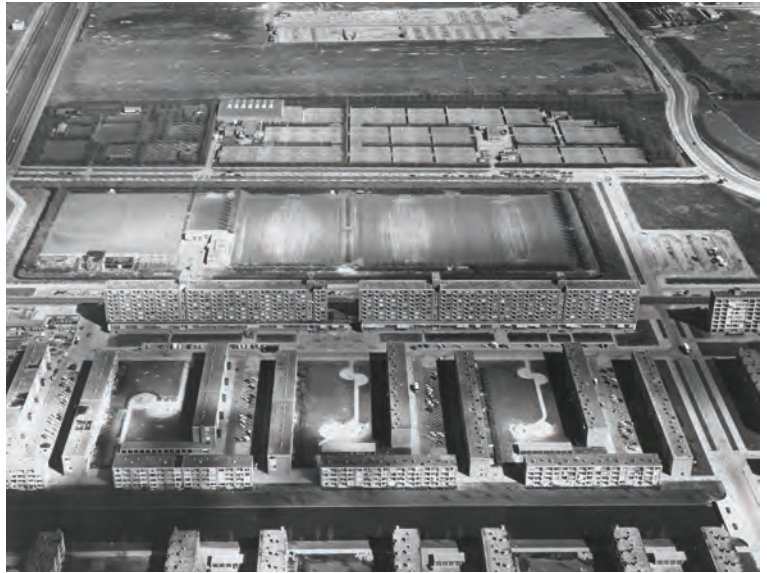

HET ONTSTAAN VAN ZUIDAS

In de nieuwe wijk, die tot stand kwam vanaf 1957, concentreerde men zich volledig op woningbouw. Waar de wijk Buitenveldert vorm kreeg, werd de zone die wij nu Zuidas noemen, lange tijd aan haar lot overgelaten. Met name de gereserveerde ruimte voor de spoorbaan en ringweg lag lang braak en werd een niemandsland. Het opgeworpen dijklichaam voor de verhoogde rijksweg naar Rotterdam, waaraan Buitenveldert aanvankelijk ook plaats moest bieden, bleef tot in de jaren tachtig voortbestaan als aarden monument voor weer een niet uitgevoerd groot plan.

Ondertussen had de Vrije Universiteit met campus, hortus en academisch ziekenhuis zich in het niemandsland genesteld. In 1952 had Amsterdam een stuk van de geplande tuinstad aangeboden aan de snel groeiende universiteit, die in de binnenstad met ruimtetekort kampte. Na de bouw van de universiteit maakten niemandsland en sportvelden plaats voor een volwaardig Station Zuid in 1978, het hoofdkantoor van de Nederlandse Middenstandsbank in 1974 en een heus World Trade Center in 1985. Het zou nog tot 1991 duren voordat de zone tussen Schiphol en

Amsterdam Zuid in nieuwe structuurvisies en masterplannen zou worden opgemerkt als een levensvatbaar alternatief, een 'hoogwaardige kantoorlocatie', voor het aanvankelijk aan de Zuidelijke IJ-oever geplande zakencentrum. Het zijn deze plannen die inmiddels, met de nodige aanpassingen, worden gerealiseerd, en waar ook de vernieuwde campus een plek in krijgt.

Luchtfoto uit het begin van de jaren zeventig (richting het noorden genomen) van de locatie van de toekomstige Zuidas.

'Voor optimale ontwikkeling en bereikbaarheid vraagt de ruimtelijke integratie van VU en Zuidas om een goede afstemming van plannen en toekomstvisies. Het is juist deze afstemming, die in het verleden nogal eens ontbrak.'

GROEN IS MEER DAN MOOI! HET BELANG VAN GROEN VOOR DE GEZONDHEID VAN MENSEN

Als je mensen vraagt in wat voor omgeving ze liever verblijven, een omgeving zonder groen of een omgeving met groen, dan geeft het merendeel van de mensen aan een voorkeur te hebben voor groen. Reviews van crosssectionele studies laten zien dat mensen in een groene woonomgeving zich mentaal gezonder voelen en dat er minder mensen sterven in wijken met meer groen. Wat interessant is aan het inzetten van groen in de omgeving is dat groen op verschillende manieren de gezondheid kan bevorderen. Groen kan zorgen voor herstel van stress, kan bewegen en sociale contacten stimuleren. Ook heeft het een gunstig effect op de ontwikkeling van kinderen en verbetert groen het microklimaat.

Jolanda Maas, senior onderzoeker sectie Klinische Psychologie,
Vrije Universiteit Amsterdam

VU CAMPUS: EEN (NIEUWE) PLEK VOOR DE VRIJE UNIVERSITEIT

Franc van Nunen,
directeur Campusontwikkeling,
Facilitaire Campus Organisatie VU

De Vrije Universiteit vestigde zich als eerste in het gebied dat nu Zuidas heet. Het VU-complex lag aanvankelijk aan de rand van de stad, letterlijk buiten in de velden. Inmiddels zijn stad en campus naar elkaar toegegroeid en is er één innovatiedistrict ontstaan in een groot (inter)nationaal netwerk. Wat is er nodig voor een duurzame ontwikkeling van de campus? Welke thema's spelen daarbij een rol? Welke ontwerpprincipes hanteert de VU?

UNIVERSITAIR VASTGOED

Stap voor stap ontstond vanaf de jaren vijftig in Buitenveldert het VU-complex, dat plaats moest bieden aan een groeiend aantal studenten. Midden jaren vijftig waren er 2000; toen in 1973 het hoofdgebouw in gebruik werd genomen, was het studentenaantal gegroeid tot 10.000. De jaren negentig markeren een belangrijke omslag in de ontwikkeling van de campus. In 1994 is het eigendom van het universitaire vastgoed overgegaan van het Ministerie naar de universiteiten, in de zogenaamde operatie Integrale Verantwoording Huisvesting (IVH). Tot die tijd was het Rijk verantwoordelijk voor de investeringen en was de universiteit verantwoordelijk voor het onderhoud. De overdracht ging met de status 'as-is', en daarmee waren er grote kwaliteits- en omvangverschillen bij de universiteiten. De VU kreeg een portefeuille mee van een middelgrote universiteit, met panden uit de jaren zestig en zeventig, waarin relatief weinig tussentijdse renovaties waren gepleegd. Vanaf 2000 heeft de VU opnieuw een enorme groei doorgemaakt en is het studentenaantal doorgegroeid naar 24.000.

TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

Met de groei van de VU is de druk op de huisvesting enorm toegenomen. De bouwkundige staat van de gebouwen is redelijk, maar de ruimtelijke indeling en de technische installaties ondersteunen de gewenste functionaliteit niet meer adequaat. Ook qua schaal, maat en uitstraling zijn de gebouwen verouderd. Naast de ruimtedruk vanuit de groei, is er ook druk als gevolg van steeds scherpere wet- en regelgeving en van steeds hogere eisen aan de technische staat vanuit onderwijs en onderzoek. Moderne gebouwen en onderzoeksvoorzieningen zijn nodig voor het aantrekken van onderzoek, onderzoekers, en studenten.

DE CAMPUS ALS ENABLER

De vernieuwing van de VU Campus is noodzakelijk vanwege de functionele en technische veroudering van de gebouwen. Ze sluit ook aan op de inhoudelijke visie en koers, zoals uiteengezet in het *Instellingsplan 2015-2020*, de onderwijsagenda en de profileringsafspraken. De rol van de campus kan worden gezien als *enabler*. De inhoudelijke profileringsthema's van de VU zijn verankerd in het *Masterplan Campus VU-VUmc (2014)*, dat daarmee bijdraagt aan de profilering van de campus.

De inhoudelijke verbinding tussen faculteiten en andere instituten krijgt prioriteit. Daarmee ontstaat samenhang in het gebied, met kennisclusters op de campus rondom de profileringsthema's *Human Health & Life Sciences*, *Science for Sustainability*, *Connected World* en *Governance for Society*. In samenwerking met de Amsterdamse academische medische centra is ervoor gekozen om onder andere de specialismes public health, (electieve) neurologie, oncologie en beweging, te concentreren op de campus. Door de samenwerking ontstaat een sterke

Campusplein anno 2019.

expertise en innovatieve infrastructuur ten behoeve van de topreferente zorg en het daarmee samenhangende wetenschappelijk onderzoek. Met de campusvernieuwing wordt ingespeeld op de toenemende internationalisering in het onderwijs, de samenwerking met allianties en de valorisatieambities van de VU en de medische centra.

TOEKOMSTPLANNEN

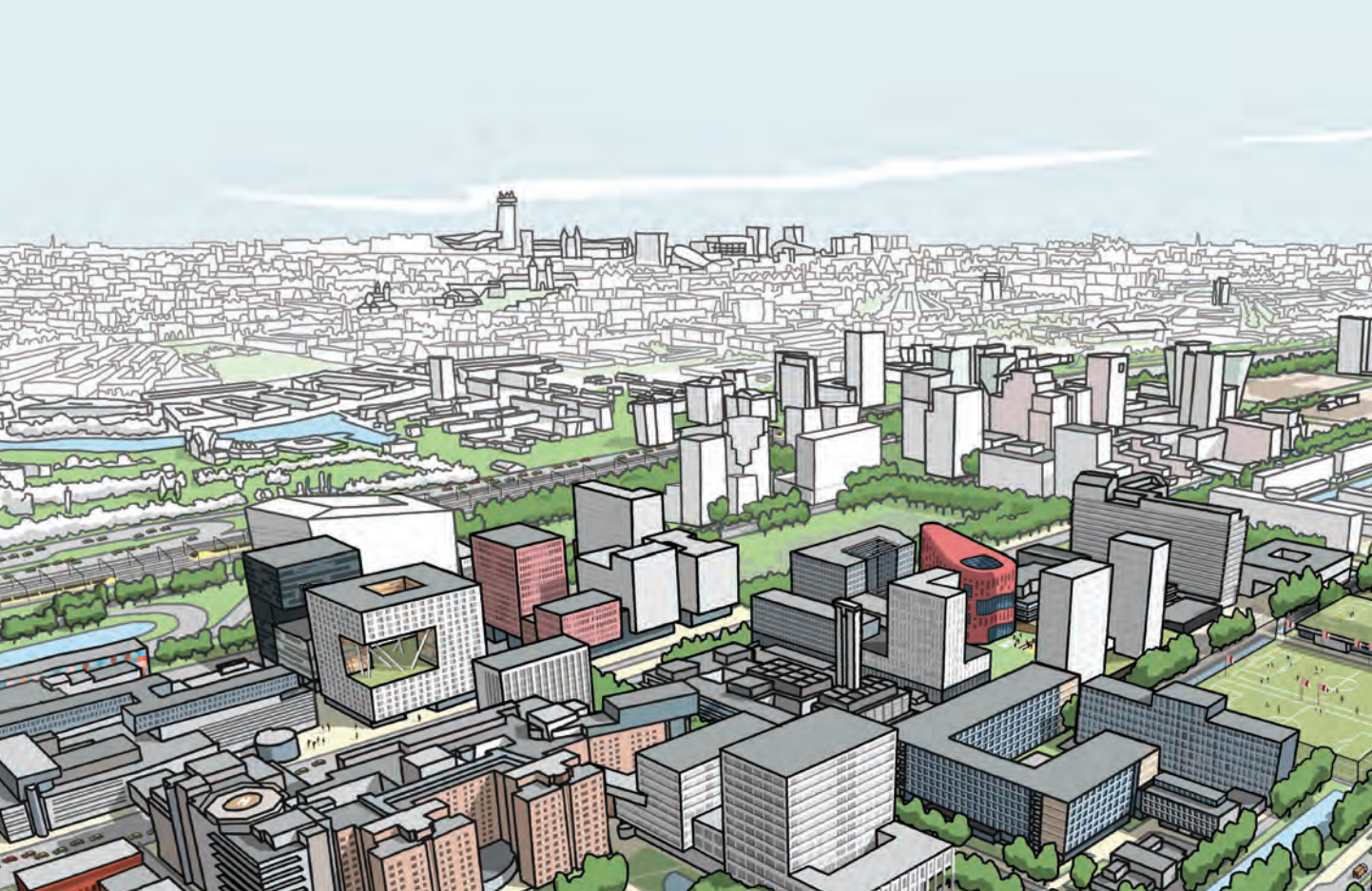
Sinds 2010 is ingezet op de transitie van de campus met vernieuwing van huisvesting en faciliteiten. De VU Campus wordt de komende

jaren ontwikkeld tot een levendig '*innovation district*', een gebied met internationale aantrekkingskracht. Het wordt een plek voor ontmoeting, inspiratie en kennisuitwisseling. De campus is onderdeel van Zuidas en krijgt een hogere bebouwingsdichtheid, gecombineerd met nieuwe voorzieningen en wonen.

In de jaren zestig en zeventig stonden de gebouwen van de VU nog aan de rand van de stad in een rustige omgeving. In de toekomst zullen ze weer – net als in de periode dat de universiteit in de binnenstad was gevestigd – onderdeel zijn van een levendige stad.

De Botanische Tuin anno 2019.

ONTWERPPRINCIPES CAMPUSPLAN

De campusontwikkeling wordt gedragen door drie pijlers:

- Een campus die binnen en buiten verbindt. Dat wil zeggen: betere verbindingen met de omgeving en de rest van de stad Amsterdam. De nieuwe openbare ruimte verbindt de omgeving van de campus en Zuidas via een netwerk van straten en pleinen.
- De campus als ontmoetingsplaats. De campus nodigt uit tot ontmoetingen: in de collegezaal, in het lab, in de kliniek, op kantoor en in de aanvullende voorzieningen (cateringvoorzieningen, seminar- en congresfaciliteiten, centrale vergaderruimten) en vooral in de publieke ruimte.
- Een slim geordende campus. Dat wil zeggen: functies die nauw met elkaar te maken hebben, liggen ruimtelijk dichtbij elkaar. De inhoudelijke verbinding tussen faculteiten en andere instituten krijgt prioriteit. Daarmee ontstaat samenhang in het gebied. De campus krijgt er ook nieuwe functies bij, zoals (studenten)woningen, culturele voorzieningen en nieuwe gebouwen voor allianties en kennisgerelateerde bedrijvigheid.

IMPACT DOOR SAMENWERKING OP ZUIDAS

Bart Klijsen,
directeur IXA VU-VUmc

Valorisatie is het proces om maatschappelijke en economische impact te creëren uit kennis. Om die impact te genereren is bedrijvigheid en ondernemerschap onontbeerlijk en samenwerking noodzakelijk tussen overheid, kennisinstellingen, bedrijven en de maatschappij, de zogenaamde 'Quadruple Helix'. Het liefst in een volwassen ecosysteem. De VU Campus biedt allerlei kansen en mogelijkheden voor zo'n ecosysteem. Dichtbij Zuidas is er een bijzondere dynamiek en de komst van de European Medical Association (EMA) geeft nog een extra boost. Van onderzoeker tot investeerder, van start-up tot multinational, van burger, gemeente tot overheid en Europese Unie. Ieder heeft een eigen rol, verantwoordelijkheid, belang én een mening binnen het valorisatieproces.

MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

Bij het sturen van het valorisatieproces gaat het om het consistent stimuleren van de interactie tussen mensen, het verbinden van organisaties, de toegankelijkheid tot kennis en Intellectueel Eigendom. Maar ook om faciliteiten en een goede infrastructuur op Zuidas. De benodigde support vanuit het valorisatiecentrum IXA zal zich daarop verder moeten focussen. Goed schakelen tussen verschillende disciplines is van groot belang. Het valorisatieproces verloopt iteratief en is vaak complex met vele interacties tussen partijen, met uiteenlopende verwachtingen. Het is een langetermijnproces en het gaat niet vanzelf goed. Het vraagt om professionele begeleiding en een langtermijnvisie vanuit IXA voor Amsterdam.

SAMENWERKING MET DE KENNISINSTELLINGEN

Veel bedrijven strijken neer in Amsterdam en zoeken daarbij in sommige gevallen naar samenwerking met de kennisinstellingen. De Vrije Universiteit is, zo dichtbij Zuidas, een gewilde vestigingsplaats. De aanvragen die binnenkomen worden op verschillende punten getoetst. De belangrijkste uitgangspunten bij de toetsing van publiek-private samenwerking is de inhoudelijke aansluiting op de onderzoekslijnen van de kennisinstellingen en haar 'guiding principles' voor publiek-private samenwerking. IXA speelt bij de toetsingsvragen een belangrijke rol.

'Dichtbij Zuidas is er een bijzondere dynamiek.'

IXA VU-VUMC

IXA is het valorisatiecentrum van UvA, HvA, VU en Amsterdam UMC en ondersteunt onderzoekers met de valorisatie van onderzoek en het creëren van impact in de maatschappij. De missie van IXA is het creëren van een kennisintensief ondernemend ecosysteem in Amsterdam, waardoor onderzoeksresultaten, kennis en technologieën beschikbaar komen voor innovatie en maatschappelijke impact. Hiertoe wordt ondernemerschap onder onderzoekers gestimuleerd. IXA ondersteunt bij het aangaan van publiek-private samenwerkingen, en initieert deze waar nodig. Het genereren van (financiële) middelen hoort daarbij.

IS WETENSCHAP TE KOOP?

Ondernemerschap onder onderzoekers roept de vraag op of wetenschap te koop is. De praktijk laat zien dat dat vaak wel zo is. Eind 2017 bleken ambtenaren onderzoekers van het WODC onder druk te hebben gezet om de uitkomsten van onderzoek politiek welgevalliger te maken. Onderzoek van NRC liet zien dat externe geldschietters uit de publieke en private sector vaak proberen om de uitkomsten van door hen betaald onderzoek te beïnvloeden. Maar zo hoort het niet. De onlangs herziene Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit is daar duidelijk over. Wetenschap kost geld en dan is het niet vreemd dat een financier meepraat over de onderzoeksagenda. Maar de uitvoering van onderzoek – data verzamelen, analyseren en conclusies trekken – moet gevrijwaard blijven van de invloed van geld en andere belangen.

Jeroen de Ridder, universitair hoofddocent filosofie,
Vrije Universiteit Amsterdam

ART AS THE BEATING HEART OF BRAINS, BUILDINGS, BUSINESS

DE VERBINDENDE KRACHT VAN KUNST: BRUG TUSSEN BEDRIJF EN BUURT

Op de begane grond van het AkzoNobel Center, op Zuidas, bevindt zich de AkzoNobel Art Space, een unieke tentoonstellingsruimte met een rijke collectie internationale hedendaagse kunst. Het betreft hier geen traditionele tentoonstellingsruimte, maar een flexibele en dynamische kunst- en ontmoetingsruimte. Mensen van verschillende nationaliteiten, culturen, leeftijden en achtergronden lopen elkaar letterlijk tegen het lijf tussen de kunst. Op een normale doordeweekse dag vind je er kunstliefhebbers en kunstenaars, studenten en scholieren, Amsterdammers en toeristen, veel buurtbewoners en mensen die in de omgeving werken, naast natuurlijk ook de AkzoNobel-medewerkers. De Art Space zelf is een openbare tentoonstellingsruimte waar met de AkzoNobel kunstcollectie een verbinding gelegd wordt tussen het bedrijf en de publieke ruimte, tussen werkomgeving en het dagelijks leven van stads- en buurtbewoners.

Hester Alberdingk Thijm, directeur Akzonobel Art Foundation

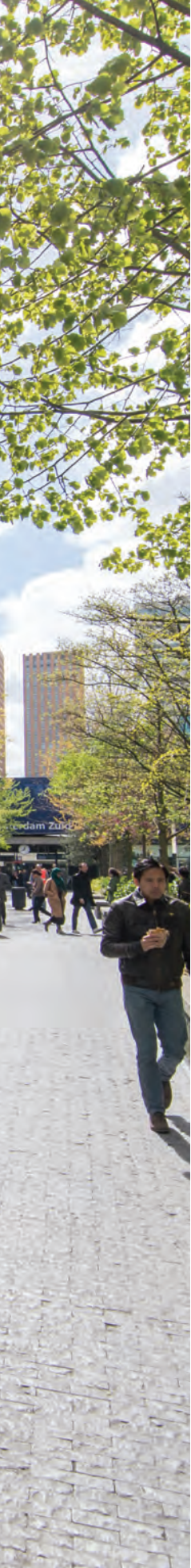
STADSCAMPUS

Ton Schaap,
stedenbouwkundige,
supervisor Zuidas

Neem een groot gebouw in gedachten: vierkant of rechthoekig, van baksteen of glas-met-staal. Het heeft één voordeur, één achterdeur en veel ramen, met daarachter zalen, kantoren of lokalen. Staat dit gebouw in een licht glooiend park, omgeven door ruime gazons, met daarin brede paden tussen oude bomen, dan is het een mooie gedachte. Een campus, denk je, Amerika waarschijnlijk, misschien ook Twente, of Eindhoven. Staat dit gebouw aan een straat, naast en tussen andere grote rechthoekige gebouwen, dan is het beeld minder aantrekkelijk. Voor mensen die hier niet wonen of werken komt dit al snel over als een ongure, en misschien zelfs wel een beetje linke buurt. Dat is het dilemma dat opduikt zodra de term 'stadscampus' valt.

Het begrip 'stadscampus' suggereert, geheel in de geest van de tijd, dat de voordelen van twee contrasterende werelden goed te combineren zijn. Dat de drukte van de stad, opgeteld bij de voor de universiteit noodzakelijke rust en afzondering, samen een leuke stad opleveren. De stad is immers in, de jeugd verlangt 'stad'. Stadscampus is een prachtig woord en een uitdagend begrip, zo iets als zonneweide, dat suggereert dat zonnepanelen en een weiland samen iets heel idyllisch opleveren.

KANTOREN OF WONINGEN

Oostelijk en noordelijk van de Vrije Universiteit lijkt zich een wondertje te voltrekken. Het is een locatie die per auto, trein, en vanuit Schiphol zeer goed bereikbaar is. Aanvankelijk trok ze vooral financiële instellingen, advocaten- en accountantskantoren, voor wie de grachtengordel te benauwd werd en de IJ-oeveren te ver van de luchthaven lagen. Nu ontstaat hier 'stad'.

De wens om een volledige, in alle opzichten gemengde, stad te maken was moeilijk te realiseren. Hij botste met het streven om zoveel mogelijk geld te verdienen aan de grondexploitatie en aan de verhuur en verkoop van zoveel mogelijk kantoortruimte. De banken- en vastgoedcrisis van begin deze eeuw kwam te hulp. Er was even geen vraag naar kantoren en in het gat sprongen allerlei partijen voor wie wonen wel interessant was. De gemeente hield vast aan de stedenbouwkundige uitgangspunten, een nieuwe supervisor ging op zoek naar een zachter en warmer ogende architectuur. Na tien

'Na tien jaar bouwen overtuigt "Zuidas" nu ook de eerste Amsterdammers.'

jaar bouwen overtuigt 'Zuidas' nu ook de eerste Amsterdammers.

VAN BINNEN- NAAR BUITENGERICHT

Stadscampus is het toverwoord voor de toekomst van de VU. Het universiteitscomplex ontstond ooit aan de rand van de stad. Rust en contemplatie op relatief goedkope grond, op enige afstand van het roerige, rooie Amsterdam. Met ruimte voor grote en efficiënte gebouwen, weinig deuren, winkeltjes alleen binnen, en zo min mogelijk portiers. Na de lat-relatie met Amsterdam, komt nu het samenwonen. 'De diagonaal' symboliseert het nieuwe paradigma: een dwars door het stratenpatroon snijdende verbinding van de VU met Station Zuid en het oorspronkelijke cluster van banken en advocatenkantoren. De straat is ontworpen voor de wandelende mens, met bomen en bankjes, tussen winkels en cafés, met een kleine knik die de wandeling verrassender maakt.

Artist impression van de verbindingsdiagonaal Zuidas-VU.

‘De straat is ontworpen voor de wandelende mens, met bomen en bankjes, tussen winkels en cafés.’

De uit- of afgestapte mens is de maat der dingen in de nieuwe stad, die niet alleen maar de hippe stad of de stedentripstad moet zijn, maar ook de gezonde stad, de groene en de inclusieve stad. Het zal nog een hele toer worden om in de komende tien jaar die aantrekkelijke voetgangersstad te laten ontstaan tussen de nieuwe gebouwen van de universiteit. Stadscampus zal inhoud moeten krijgen. Het zal meer moeten worden dan een handige term voor een onappetijtelijke inhoud. Dat gaat ons, van de VU en van de gemeente, van de straat houden. De straat, waar we voor- en na ons overleg dan wel weer fijn kunnen wandelen.

ZUIDAS, A FINANCIALIZED URBAN PROJECT?

De afgelopen decennia zijn investeerders vastgoed steeds meer als een 'normaal' aandeel gaan zien. In plaats van naar de 'stenen' kijken zij steeds meer sec naar financiële parameters. Lokale gebouwen worden tegenwoordig verhandeld op internationale financiële markten en een puur financiële blik op stedelijke ontwikkeling is dominant geworden in veel Westerse steden. Zuidas lijkt een schoolvoorbeeld van zo'n 'gefinancialiseerd stedelijk project': bijna alle gebouwen zijn in handen van internationaal opererende financiële actoren zoals verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen en investeringsbanken. Echter, ondanks deze druk van internationaal kapitaal om de gebouwen zoveel mogelijk vorm te geven conform hun investeringswensen, weet de gemeente nog steeds belangrijke wensen te realiseren, zoals ondergrondse fietsvoorzieningen, onrendabele plinten en sociale huurwoningen.

Jannes van Loon, onderzoeker bij CBRE

AMSTERDAMSE TUCHT: DE EVOLUTIE VAN DE ZUIDAS

Eric Luiten, voorzitter Commissie
Ruimtelijke Kwaliteit Amsterdam

Het *Central Business District (CBD)* is een Angelsaksische uitvinding, die nauwelijks gemodificeerd in Europa aan land kwam. Steden als Londen, Frankfurt en Parijs hebben het CBD-concept min of meer onveranderd overgenomen: een door kantoren gedomineerd stadsdeel met hoogbouw en met voorzieningen die direct samenhangen met de koopkracht, het profiel en de tijdsbesteding van de gebruikers. In logistieke zin worden CBD's gekenmerkt door een goede bereikbaarheid voor auto en openbaar vervoer en zijn ze vaak gelegen in of nabij het geografische midden van de stad. CBD's zijn druk op werkdagen maar uitgestorven in de weekenden. In Amsterdam leek het ook die kant op te gaan, maar is het uiteindelijk anders gelopen.

EEN HOLLANDSE INKLEURING

Aanvankelijk werd de Amsterdamse Zuidas ontworpen en geprogrammeerd als een authentieke CBD. Het oorspronkelijke stedenbouwkundige plan van Pi de Bruijn uit 1998 – toen nog op basis van het voornemen de hoofdinfrastructuur in zijn geheel onder het maaiveld weg te werken – vormde daar de klare expressie van. Maar gaandeweg heeft de hele ontwikkeling toch een Hollandse inkleuring en bijstelling gekregen. De uitbouw van de Zuidas wordt elke dag sterker onderworpen aan wat de Amsterdamse planologische tucht kan worden genoemd. Verdeling, vergroening en vermenging zijn drie trends die zichtbaar worden.

VERDELING

Als gevolg van het feit dat de gemeente zich heeft voorgenomen de grote woningbouwopgave binnen de bebouwde kom op te lossen is een aantal stedelijke knopen aangewezen, waarin krachtige intensivering van het ruimtegebruik is voorgeschreven. Dat leidt tot een aantal nieuwe zones van urbane centraliteit, zoals in de bedrijventerreinen langs de Amstel, bij de Arenapoort, bij Sloterdijk en op het Sluiseiland. Deze kunnen zich qua ambitieniveau en architectonische uitwerking meten met Zuidas, waardoor dit gebied vanzelf minder bijzonder wordt.

‘CBD’s zijn druk op werkdagen maar uitgestorven in de weekenden. In Amsterdam leek het ook die kant op te gaan, maar is het uiteindelijk anders gelopen.’

VERGROENING

Een tweede trend is de introductie van ‘groene’ maatregelen en voorzieningen op Zuidas. Dat geldt allereerst voor de – laat op gang gekomen – bezinning op de kwaliteit van de groene buitenruimte, almede voor het besluit om de ontwikkelveloppe van Zuidas te vergroten met het gebied dat grenst aan de Nieuwe Meer. Ook is het zichtbaar in de voorstellen om uitgeefbare ruimte vrij te spelen voor parken en tuinen. Ten slotte zien we het in de wijze waarop duurzame oplossingen worden doorgevoerd bij het bouwen, inrichten en beheren van dit nieuwe stadsdeel. Ook Zuidas ontkomt niet aan klimaatadaptieve, circulaire, energiezuinige en schone innovaties. Daardoor wordt de ruimtelijke ontwikkeling in zekere zin genormaliseerd.

VERMENGING

Het derde amendement op het pure CBD-denken blijkt uit de koerswijziging ten aanzien van de hoofdbestemming. De vraag naar woningbouw in Amsterdam is dermate groot dat ook Zuidas eraan heeft moeten geloven. Wonen in alle prijscategorieën moet er mogelijk worden en we zien de eerste spraakmakende resultaten daarvan opdoemen tussen de advocatenkantoren en de banken. De woningbouw maakt ook de vestiging van winkels, horeca en cultuur aannemelijker, waardoor de levendigheid van het gebied 's avonds en in het weekend toeneemt. Het voornemen om de nieuwe gebouwen en studentenvoorzieningen van de Vrije Universiteit te integreren in de stedenbouwkundige opzet van Zuidas vormt een prachtige bevestiging van het omgooien van de wissel van de monofunctionele naar een multifunctionele ontwikkeling.

Amsterdams tucht: de evolutie van de Zuidas

ERIC LUITEN

PARTNERS IN DE ONTWIKKELING VAN DE VITALE STAD

David van Traa,
directeur Zuidas

Nergens in Nederland maken een universiteit en een universitair ziekenhuis zo nadrukkelijk deel uit van een hoogstedelijk gebied als in Zuidas. Dit biedt veel kansen voor Amsterdam en de metropoolregio. De VU, het Amsterdam UMC en de gemeente Amsterdam hebben daarom de gezamenlijke ambitie om Zuidas te laten uitgroeien tot volwaardig en dynamisch kenniscentrum. De vraag is hoe we samen zo'n 'innovation district' creëren: een gebied waar ontmoeting, inspiratie en talentontwikkeling centraal staan en waar iedereen zich uitgenodigd en uitgedaagd voelt om mee te doen en zijn of haar talent te ontplooiën.

UNIEK EN AMSTERDAMS

Deze vraag wekt energie en creativiteit op bij professionals in tal van disciplines. Zo ook bij stedenbouwkundigen, ontwerpers en projectmanagers van Projectbureau Zuidas. Bij het Projectbureau werken wij aan een Zuidas die uniek en tegelijkertijd typisch Amsterdams is. 'Uniek' als vestigingslocatie voor kennisintensieve bedrijven die tot de wereldtop behoren of daartoe willen uitgroeien. En 'Amsterdams' als dynamische stadswijk waar het voor iedereen aangenaam wonen, werken en verblijven is. Het Kenniskwartier sluit naadloos aan op deze ambities voor een vitale stad.

INNOVATIEKRACHT

Juist de opgave om een uniek én Amsterdams kenniscentrum van wereldklasse te ontwikkelen, maakt de samenwerking tussen de VU, het Amsterdam UMC en de gemeente Amsterdam zo veelbelovend. De VU en het Amsterdam UMC zijn twee krachtige en karakteristieke spelers die het gebied kleur geven. Ik ben erg onder de indruk van de innovatiekracht die de VU en het Amsterdam UMC meebrengen. Vorig jaar vond niet alleen het congres *Brains, Buildings, Business* plaats, maar ook een *science diner* waarbij het bedrijfsleven kennismaakte met de

wetenschap en er samenwerkingen tot stand zijn gekomen ten behoeve van de ontwikkeling van Medische Fotonica. Na deze bijzondere avond besepte ik wat een fantastische ontwikkeling de Medische Fotonica is, en welke vooraanstaande positie het Amsterdam UMC speelt in de ontwikkeling van deze lichttechniek ten dienste van kankeronderzoek.

EEN BRUISENDE STADSWIJK

Vanuit onze eigen expertise dragen wij bij aan de gebiedsontwikkeling van het Kenniskwartier. We brengen dit deel van Zuidas verder tot leven door het ontwikkelen van huisvesting voor kennisintensieve bedrijvigheid, het toevoegen van (jongeren)woningen, culturele hotspots en sportvoorzieningen. Kenniskwartier ontwikkelt zich tot een bruisende stadswijk waar iedereen welkom is, en tegelijkertijd een dynamisch gebied dat internationaal talent aantrekt en ruimte biedt voor start-ups die wetenschappelijke kennis vertalen naar praktische toepassingen. Het is prettig om in de VU en het Amsterdam UMC partners te hebben die geloven in deze toekomst van Zuidas!

'Het is prettig om in de VU en het Amsterdam UMC partners te hebben die geloven in deze toekomst van Zuidas!'

COLOFON

Een uitgave van CLUE⁺: Research Institute for Culture, Cognition, History and Heritage, en de Facilitaire Campus Organisatie (FCO) van de Vrije Universiteit Amsterdam, in samenwerking met Zuidas, 2019.

ISBN

978 90 9032 111 0

REDACTIE

Gert-Jan Burgers, Ab Flipse & Linda van Maaren

COÖRDINATIE

Rita van der Schriek-Hermans, CLUE⁺

BEELDREDACTIE

Too van Velzen

Linda van Maaren

VORMGEVING

Bert Brouwenstijn, CLUE⁺

FOTO'S

Bert Brouwenstijn: p. 8 (portret)

Yvonne Compier: p. 18 (portret)

Davien fotografie: p. 34 (portret)

Caren Huygelen: p. 1, 11 (rechts, foto 3), 22, 23, 32 (rechterkolom, foto 3)

Maarten de Kok: p. 12 (portret)

Christiaan Krouwels: p. 5 (portret), 30 (portret)

Carla van Leeuwen: p. 25 (boven)

Annaleen Louwes: p. 25 (portret)

Steeff Meyknecht †: p. 26 (portret)

Sander Nieuwenhuys: p. 24 (portret)

Arjen Schalken: p. 4

Stefan Segers: p. 29 (portret)

Arno Stevens: p. 6 (portret)

Peter Valckx: p. 14 (onder), 19, 32 (rechterkolom, foto 4)

Too van Velzen: omslag (onder), p. 6, 11 (links- en rechtsonder), 16-18, 20, 25, 27, 28 (onder), 29, 31, 32 (linkerkolom), 33 (boven)

Jan Vonk (Zuidas): p. 33 (onder), 35

Kees Winkelman (Zuidas): p. 12, 15, 24, 26, 30, 32 (rechterkolom, foto 1 en 2)

Raimond Wouda (Stadsarchief Amsterdam): p. 5

Your Captain Luchtfotografie: p. 2

@RoyalFloraHolland: p. 15 (portret)

Historische foto's:

VU Universiteitsbibliotheek,

Erfgoed & Collecties

ILLUSTRATIES / ARTIST IMPRESSIONS

Verbeelden - Jan-Peter Boelema (tekening Campus van de Toekomst): p. 21

Artist Impressies van Zuidas: Ruimte & Duurzaamheid, Gemeente Amsterdam: p. 28 (boven), 34

CONGRESORGANISATIE

Het congres *'Brains, Buildings, Business; de Vrije Universiteit en Zuidas'* was een initiatief van CLUE⁺: interfacultair Research Institute for Culture, Cognition, History and Heritage; in samenwerking met de Facilitaire Campus Organisatie (FCO), het Stevin Centre for History of Science and Humanities van de Vrije Universiteit Amsterdam, en Gewina, het Belgisch-Nederlands genootschap voor wetenschaps- en universiteitsgeschiedenis.

CLUE⁺
RESEARCH INSTITUTE FOR
CULTURE, COGNITION, HISTORY AND HERITAGE

VU **VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM**